

LJUDONOSTALGIČARI

Faktografski precizna i nepretenciozna naglašenost čak i sitnih detalja vodi nas putem bajkovitih pretpostavki autora. Ali, kao i svaka bajka, u trenutku kada se susretne sa realnošću, dobija sasvim drugačiji odraz. Ne samo vlastitog osjenčenja. No, neko je davno još rekao, ali i zapisao „Detalj je Bog“. Branko je upravo detaljima ukrasio mozaik sopstvenog otiska. Najmanje zbog sebe, a najviše zbog nas, neznalica-sveznalica koji tek kada pročitamo ove retke, vidimo koliko smo malo znali o kraju u kojem godinama živjesmo. I živimo.

Radostan što bijaše usmjeren uobličavanju sjećanja u knjizi „*Opustošeni zavičaj*“, Branko ne bježi od onog čuvenog bosanskog, najmanje ciničnog, zadirkujućeg humora kada veli, pominjući jednog, anamo onog Nedu... „*Ej Nedo, Nedo...tri godine služio mornaricu i nije naučio plivati.*“

Koristeći samo naizgled čudne opise razrušenog područja, on tretira sve kao arheolog koji dolazi hiljadama godina kasnije da pronađe ostatke ljudskosti na određenom prostoru...jer, kako i sam veli „*Nastavim dalje istim pravcem, i naiđem na nove zidine...*“. Kao istraživač koji otkriva nove otiske starih značenja, a ne paćenik koji traga za izgubljenim, *opustošenim zavičajem*.

Knjiga „Opustošeni zavičaj“ nije ništa drugo do ogled čovjeka koji je gledao preko ramena nenapisanih priča i romana, i bilježio dijelove, ne mogavši doprijeti do cjelokupnog odraza pojedinačnih sudbina. Dobro je to. Jer ova knjiga je nagovještaj sljedećih knjiga priča i romana. Ovdašnjih. Usudiću se bogohulno kazati da je svaka stranica ovog nepatvoreno iskrenog rodoljubno-domoljubnog štiva predskazanje nekih novih otisaka. Pera, ali i ljudskih sudbina.

Vremenska mašina koju posjeduje Branko Popravak mogla bi biti patentirana na mnogo širem području, a ne samo ovdašnjem, bugojanskom. Kompletan prostor bivše Jugoslavije bi se mogao obići, od Slovenije na sjeveru i one čuvene „*oni kao pucaju, a mi se kao branimo*“ i sve do Makedonije gdje i dan danas, upravo dok ovo govorimo imamo problem međunacionalnih odnosa Albanaca i Makedonaca neriješenih još iz vremena Titove Jugoslavije. No, to je priča za neki drugi prostor i vrijeme. Večeras smo tu da pokušamo, buđenjem sjećanja, rastresti snishodljivost nas, običnih malih ljudi, dok halapljivo pokušavamo

dokućiti poruke ovog, usudiću se kazati, malog po obimu, ali antologijskog po karakteru, pisanog uradka Branka Popravka.

Jezik Brankovog pisanog otiska je ovdašnji, mješavina bosanskog, srpskog i hrvatskog...Na njega bi bili ponosni nositelji zaštite anamo onog interesa kada veli „gospodarski“ a ne „privredni“, ali i zaštitnici anamo onih interesa kada veli „komšije“ a ne „susjedi“. Ponoviću po ko zna koji put da mi govorimo isti jezik koji samo drugačije nazivamo i ne mogu a ne naglasiti džehenemsko ime FIHTE, ime njemačkog filozofa koji je rekao da nacija jeste jednaka jezik. I dodati, aforistički, da je nacija historijska kategorija. Valja nam samo sačekati kraj istorije/povijesti/historije.

Elem, Branko uspješno vrluda i tim krajolikom ne dozvolivši da bilo kakva metodologija razgrne eventualnu predanost ovoj i/ili onoj strani. Mira i rata. Naravno.

Snaga književnog uravnoteženja vlastitog bitka se vidi u jednostavnosti rečenog, odnosno napisanog. Jedna rečenica: „*Selo u kojem se više niti rađa, niti umire.*“...je dovoljna za uobličavanje slike ovdašnje, poslijeratne. Kao da je vrijeme stalo. U paklenom džehenemu ljudskog zla koje je krvlju natopilo ljude što hodiše vijekovima ovim prostorima. I kako je uvijek za sve loše u mom narodu uvijek kriv onaj drugi, drugačijeg imena i prezimena. Ni ne shvatajući da to i jeste bila namjera prosjaka uma i duha kojima ništa drugo nije bio cilj do pljačkati, kako naše duhovno, tako i materijalno bogatstvo. Ova knjiga je snažan bedem, usudih se reći, početak gradnje Kineskog, pardon Bosanskohercegovačkog zida istine a protiv one banalne, ljudske gluposti koja se isključivošću drugog i drugačijeg zove. Utopistički zvuči, zar ne? Ali nekada su i male stvari činile mnogo. Čak je i lavina na početku pahulja bila.

Ispričano u maniru prvog lica, reportažnog karaktera, suočavamo se sa nezaobilaznim poređenjem sa ondašnjim Thomasom Bernardom i današnjom Jadrankom Čavić, odnosno kao kod najboljih izdanja kratkih priča našeg Viktora Dundovića. Da pojasnim. Jezgovitost, kratkoća rečenica, unaprijed određeni cilj, jednostavnost iskaza, ali i nadahnutost slučajnog prolaznika. Sve to kod Popravka postoji kao i kod Bernarda, Čavićke i Dundovića. Još se to da brusiti, ali i ovako ima schmek koji se da porediti sa majstorima kratke priče. Raymonda Karvera, majstora kratke priče, da i ne pominjem. Iako samo naizgled egzistiraju duže priče kod našeg autora, ako ponovo iščitamo,

vidjećemo da je pred nama mozaik više priča u jednoj, onoj na površini vidljivih namjera. Kada zagrebemo po njoj, otvara se koloplet različite istovjetnosti otužnih sjećanja. Kod Branka postoje nagovještaji navedenih autora, ali i zreli otisci iskustvenog sadržaja rečenog. Jer on nije neko ko piše kako je čuo, već živi kako je pisao. Iako dijelom i reportažnog karaktera, pred nama je rasprostrt ćilim iskrenih namjera autora da, govoreći u prvom licu, dočara svu bol svijeta u jednom čovjeku, radi plurala – ljudi. I vice versa. Naravno.

Dok gleda posječene voćke kod *amidže* Jove, zamislite ne *strica*, već *amidže* Jove, autor ne može a da ne usklikne „*Bože, moj bože, kako ljudi mogu biti gori od hajvana.*“ Mogu samo dodati kako danas, kada velimo „*Ne budi životinja,*“ ni sami ne shvatamo da time vrijeđamo životinje, jer čovjek je jedini entitet na zemaljskoj kugli koji pije miljeko drugih entiteta. Provjerite kod životinja. Toga kod njih nema.

Ono što zaista nadahnjuje čitaoca je korištenje neispisanih legendi i narodnih predanja koje se usklađuju sa prostorom i vremenom nastanka priča. Nenametljivo, kao munja kratko, bljesne informacija što nas zaustavi u promišljanju istorije, koja se na ovim prostorima, nažalost, uvijek ponavlja u onom lošem izdanju. Naravno, dobro rekoše. Problem je višak istorije. Možda bi to mogli napraviti izvoznim brendom, sada pred vratima Evropske unije. Kada već izvozimo pamet širom dunjaluka, što ne bi i istoriju/povijest/historiju, da se i drugi malo sobom zabave, a ne samo mi.

Ova knjiga je upozorenje bez zadnjih namjera. Poslušajte: „*Slijedile su političke blokade vlasti i lokalne uprave: nijedna za grad, bugojansku opštinu i ovdašnje građane važna odluka nije mogla da se donese, jer je uvijek najmanje jedna strana u nacionalnoj vlasti bila protiv. Živjelo se svaki dan sve teže, a nade za bolje sutra bilo je sve manje.*“ Ne, to nije napisano u današnjem vremenu u Bosni i Hercegovini, 2012.godine već u vremenu 1990.g. i 1991.g. Dakle, prije tačno 22 godine. I zaista, šta smo naučili u proteklih dvadeset i dvije godine? Ne moram vam ni govoriti, jer sve možete pročitati upravo iz navedenih redaka.

No, pored reportaže, pred nama je i pretakanje naracije unutar rodnih podjela likova. To daje snagu rečenog, ali i napisanog. Izuzetna balansiranoost muškog i ženskog načina kazivanja, nagoni nas na napomisaao da je pred nama roman rodnosti u pričama, a ne priče unutar nagovještenog rodnog romana.

Ipak, vidljivo je neiskustvo unutar ovakvog oblika predstavljanja životnog, patnjom natopljenog, iskustva. Banalizacija rimovanim pjesmama koje oslikavaju krajolik raskršća su ovdje u funkciji poveznice narodnim predanjem unutar pjesme. Ne zamjeram autoru korištenje i ovakvih oblika pjesničkih reminiscencija, ali u ovom slučaju to ide nauštrb izvanrednoj književnoj naraciji koja nas tjera da gledamo filmske kadrove svake ispisane rečenice. Ipak, nije mu zamjeriti, jer uspio je u nečemu što drugi autori traže decenijama, i ne uspijevaju naći, bez obzira napisali deset, dvadeset ili više knjiga. U čemu je uspio? Zadržati pažnju čitaoca koji je blizak prostoru i vremenu naracije, ali i onome van njega, prije svega zahvaljujući odgovarajućem umijeću upotrebe jednostavnih, kratkih, jezgrovitih, kako već navedoh, rečenica, ali i misli, unutar riječi. Iako, želim misliti, da su njegove pjesme poveznica upravo prostora i vremena sa željom autora da opstane, životu stremeći.

Britkost humora kod Popravka jednostavnošću zaista plijeni, kao kod situacije kada u ravnoj Vojvodini izbjeglice upitaju čovjeka što u bašći bijaše mogu li malo jabuka nabrati, a on im kaza da mogu. Nakon počinjenog djela mu zahvališe za jabuke, a on im hladno odgovori: „*Nema na čemu. Nisu moje.*“

No, ne mogu se oteti utisku svojevrzne naivnosti koji se reflektuje u određenim dijelovima ovoga djela. Imam običaj reći kako teorije zavjere ne postoje, ali što djeluju, djeluju. Pa nije baš da nije sve planirano unaprijed bilo u određenim centrima moći i kada su se posložile zelena, crna i crvena boja, razjedinjene do bola unutar dugé jedinstva različitosti, i umjesto da budu nešto što će biti iznad identiteta običnog naciona, stvorila se aždaja isključivosti koja je pojela, ali bogami, i još uvijek izjeda, narode ovdašnje. Najsmješnije je danas kada čujem: „*Dobar je. Jer je naš. A to što je lopov, manje je važno.*“ Sve dok bude tako, nema selameta na ovim prostorima, da parafrazim riječi autora ove knjige koji na jednom mjestu veli: „*kako bi moj narod rekao: mašala*“. Zamislite, em njegov, em narod, em kaže „*mašala*“. Fakat, mašala.

S druge strane, mogao bi se pronaći neko ko bi kazao kako ovom prilikom čujemo samo jednu stranu istine, bar kada je neposredna prošlost, a i malo dalja, u pitanju. Ipak, i kada govori o detaljima, autor se služi faktografskim činjenicama nikada ne optužujući narod i/ili narode za zlodjela, već ekstremne otpatke upravo tog naroda i/ili naroda. Ono što su pokušali u posljednje dvije decenije novi historičari/povjesničari naglasiti, ponavljam NOVI, je da su ciljali

ka grijehu naroda a ne pojedinaca, otpadnika. Zbog toga nam je i potreban koncezus oko istorije/povijesti/historije, sa hladnom glavom. Valjda zbog toga još uvijek imamo dvije škole pod jednim krovom. Jer se usijane glave još nisu ohladile. To više govori o njima nego o samoj historiji/povijesti/istoriji.

Ne mogu a ne navesti Ericha Froma koji veli kako apsolutna sloboda ne postoji, već postoji permanentna borba za nju. Čak i onda, kada poslije drugog svjetskog rata, starina Nediljko glasa u „ćoravu“ kutiju za kraljevu vlast a partizani vele da je glasanje „slobodno, ali ne u tu kutiju“. Elem, hrabro Branko raskrinkava i svojevrsnu diktaturu proletarijata koja nije bila ništa drugo do ogoljeni privid „narodne vlasti“ koja je bila izmanipulisana ideološkom potkom komunizma.

Njegov, pak, opis dolaska prvog „radijona“ i bioskopa u sela kada se žene krstiše tokom slušanja „sotone“ ili navijaše tokom gledanja ratnog filma me podsjeti na film „Ambasadori filma“ Ratka Orozovića iz 1978.g. kada su gledaoci znali i pucati na švabe na filmskom platnu poistovjećujući se sa partizanskim likovima.

Posvećenost, koju ka detaljima ima ovaj autor je za divljenje, zaista, i to naročito kada govorimo o narodnim običajima. Ne kaže se džaba da je „bolje da umru ljudi nego običaji“. Ovo je primjer otisnutog čuvanja upravo običaja. Vrijedi.

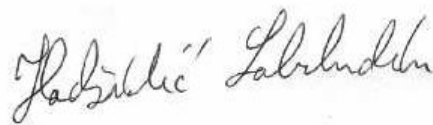
Ono što ovo štivo izdvaja od sličnih knjiga sjećanja je i posebna vrsta BHS jezika koji autor koristi obogaćen izvornim korištenjem originalnih riječi i izraza tog vremena, zadržavajući povijesnu semantiku kao dio istorijske potke ovoga vremena i prostora.

Također valja pomenuti majstorsko usmjerenje buđenju sjećanja. Na dobre stvari iz naše mladosti, odnosno na „dobra stara vremena“. Ipak, uvijek će, pa čak i ova današnja vremena, biti dobra stara vremena, jer civilizacija čijim dijelom jesmo ide samo ka lošijim i lošijim vremenima. Njegovi opisi vodeničarstva i vodenica samih, bi se, pak, mogli koristiti u školskim udžbenicima istorije kao zorni primjer suštine samog opisa djelatnosti i objekta gdje se ta djelatnost, odnosno zanat realizirao. *Savremeno društvo počiva na tragovima*, kako veli Dragan Čalović sa Univerziteta u Beogradu, i zbog toga Brankov trag valja cijeliti, i to najviše zbog toga da utisne sjećanje, jer sjećanje je vječnost. Prije svega, na sve ono što nas čini i činilo jeste, ljudima.

Ono što je, *last but not least*, potrebno naglasiti je da je pred nama zapisivač tragova. Tragova ljudi, naselja, života, ali i smrti. Knjiga „Opustošeni zavičaj“ je doprinos historiji ovoga kraja, ali i širih prostora. Nazivi sela kojih više nema, osim u sjećanjima autora, na ovaj način opstaju za buduće generacije kao nauk i upozorenje šta sve ljudsko zlo, bez obzira sa koje strane dolazi, može učiniti. Kao Evlija Čelebija onomad Tuskom carevinom, tako je Branko Đ. Popratak hodio bugojanskim vrletima i dolinama. I zapisivao. Vrijednim pomena učinivši svoje djelo. I zbog pomoći sjećanju ali i porodicama, obiteljima mnogih koji odavno napustiše ove prostore. Nama, ovdje i danas da upoznamo vlastitu historiju a njima, tamo negdje daleko, čak i do Australije i Kanade, kako i sam veli, da probudi sjećanje i poštovanje prema mjestu postanka, ali i opstanka. O ostanku ćemo nekom drugom prilikom.

Zaista ovo djelo nema samo neporecivo vrijedan književni i historijski karakter već i geneaološki značaj. I da na kraju, pokušam poentirati jednom riječju kojom završava i ova knjiga - NOSTALGIJA. Jer nekada zaista jesmo bili dobri i bolji ljudi. Hvala ti Branko što si mi učinio čast da budem večeras sa tobom i meni dragim ljudima u Bugojnu. Da svi zajedno ne budemo JUGONOSTALGIČARI, već LJUDONOSTALGIČARI, šta god to značilo, danas i ovdje.

Sabahudin Hadžialić

Bugojno, 13.4.2012.